Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародного і європейського права

«**ЗАТВЕРДЖУЮ**»
Декан юридичного факультету
_____ Віталій СЕРЬОГІН
«31» _____ 2026 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Право Європейського Союзу
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський)
галузь знань:	29 Міжнародні відносини
спеціальність:	293 Міжнародне право
освітньо-професійна програма:	Міжнародне право
вид навчальної дисципліни:	обов'язкова
факультет:	юридичний

2026/2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

«31» серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Сироїд Тетяна Леонідівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету

Протокол від «28» серпня 2026 року № 1

Завідувач кафедри
міжнародного і європейського права Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 293 Міжнародне право

Гарант освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Міжнародне право»
кандидат юридичних наук, доцент Євген ТІТОВ

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «31» серпня 2026 року № 1

Голова науково-методичної комісії Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальності 293 Міжнародне право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – опанування певним інструментарієм науки права Європейського Союзу, вивчення його сутності та особливостей, системи, принципів та джерел, суб'єктів, співвідношення з європейським правом і правом держав-членів Європейського Союзу, а також вивчення процесів формування і розвитку правових відносин у конкретних сферах діяльності ЄС.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- знати: сутність права Європейського Союзу через його системні елементи: принципи, норми, інститути; основні поняття і терміни європейського права; еволюцію, сучасний стан, основні риси та закономірності розвитку права Європейського Союзу; зміст регіональних міжнародних правовідносин;
- знати: співвідношення Європейського права і права Європейського Союзу, їх взаємодію та взаємопроникнення; роль права ЄС у регулюванні внутрішньодержавних відносин держав-членів; положення міжнародно-правових документів Європейського Союзу і національного законодавства щодо подальшої співпраці та перспективи набуття членства України в ЄС;
- вміти: аналізувати відносини, що регулюються нормами європейського права, в тому числі, міжнародні міждержавні відносини і міжнародні відносини недержавного характеру; тлумачити міжнародні договори; керуючись текстами установчих угод ЄС, аналізувати чинне законодавство України на предмет відповідності зобов'язанням України.
- знати: джерельну базу права Європейського Союзу; правила тлумачення міжнародно-правових актів з метою правильного їх застосування; міжнародну судову практику;
- знати: положення основних європейських міжнародно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини; важливість впливу права Європейського Союзу на формування світогляду особи; правові та інституційні основи функціонування міжнародних і регіональних (європейських) механізмів захисту прав і свобод людини;
- керуючись текстами установчих договорів ЄС, міжнародних угод, аналізувати чинне законодавство України на предмет відповідності міжнародним зобов'язанням України; аналізувати міжнародно-правові явища: чим вони були, чим є нині та чим можуть стати відповідно до сучасних тенденцій розвитку; розглядати їх у взаємозв'язку та взаємодії з іншими міжнародно-правовими явищами;
- володіти: навичками роботи з регіональними міжнародно-правовими актами, що регламентують діяльність міжнародних інституцій щодо захисту прав людини та матеріалами практики означених інституцій;
- вміти: тлумачити міжнародні договори; керуючись текстами міжнародних угод, аналізувати чинне законодавство держав-членів ЄС;

1.3. Кількість кредитів – 8.

1.4. Загальна кількість годин – 240.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Предметом вивчення навчальної дисципліни є система правових явищ до якої належать: правові відносини за участю держав-членів Європейського Союзу, органів та інститутів ЄС, фізичних і юридичних осіб та правові норми, що їх регулюють.
Нормативна / за вибором

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й – 6-й	5-й – 6-й
Лекції	
32/32 год.	6/4год.
Практичні, семінарські заняття	
48/32 год.	4/4 год.
Самостійна робота	
40/56 год.	110/112 год.
Контрольна робота	
1/1	1/1
Курсова робота	
-	
Форма контролю	
залік (5-й семестр) /екзамен (6-й семестр)	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути таких загальних і фахових (спеціальних) компетентностей:

ЗК 07. Здатність працювати в міжнародному контексті;

ЗК 09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК 11. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності;

СК 1. Здатність критично осмислювати теорії, принципи, методи і поняття міжнародного права, права Європейського Союзу, порівняльного правознавства, враховувати темпоральний чинник та прогнозувати основні напрямки розвитку правових систем;

СК 3. Здатність захищати національні інтереси власної держави та права людини за допомогою міжнародно-правових інструментів і механізмів;

СК 4. Здатність тлумачити і застосовувати право Європейського Союзу, брати участь в адаптації законодавства України до права ЄС, забезпечувати правове супроводження європейської та Євроатлантичної інтеграції України;

СК 6. Здатність забезпечувати юридичний супровід правовідносин з іноземним елементом, зовнішньоекономічної діяльності та міжнародного економічного співробітництва;

СК 7. Здатність надавати юридичні висновки й консультації з питань міжнародного публічного і міжнародного приватного права, права Європейського Союзу, національного права України та права інших держав; прогнозувати і оцінювати юридичні ризики зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних ініціатив та шляхи їхньої мінімізації;

СК 8. Здатність вести дискусію і дебати 3 міжнародно-правових та загально юридичних питань, готувати справи до розгляду в українських, закордонних, міжнародних судах і арбітражах;

СК 12. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і проблеми в міжнародно-правовій та національно-правовій діяльності.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми[1] здобувачі повинні досягти таких програмних результатів:

РН 02. Розуміти історичний контекст формування міжнародно-правових норм та інститутів, цінності, що лежать у їхній основі, прогнозувати основні напрямки розвитку міжнародного і національного права;

РН 04. Аналізувати динаміку адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, враховувати при розв'язанні складних професійних задач правові аспекти процесів Європейської та євроатлантичної Інтеграції;

РН 07. Використовувати практику Європейського суду з прав людини, інших міжнародних судових та арбітражних органів, міжнародних організацій та інших договірних органів, теоретичні знання з міжнародного права і національного права для обґрунтування і захисту власної позиції, захисту інтересів клієнта та в інших професійних цілях;

РН 10. Вільно комунікувати з професійних питань державною та іноземною(ими) мовою (ами) усно та письмово, фахово використовувати юридичну термінологію;

РН 12. Доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з актуальних питань європейської та Євроатлантичної інтеграції, міжнародного права, національного права та порівняльного правознавства;

РН 15. Використовувати сучасні цифрові технології, здійснювати збирання з різних джерел, систематизацію та аналіз інформації щодо міжнародних і національних правових процесів і явищ;

РН 17. Застосовувати сучасні наукові досягнення у сфері міжнародного права, права Європейського Союзу та національного права, інтерпретувати результати наукових досліджень та використовувати їх у практичній професійній діяльності;

РН 19. Самостійно визначати освітні цілі та траєкторії навчання, знаходити необхідні для цього освітні ресурси.

1.8. Пререквізити:

Для опанування курсу необхідно володіти знаннями з Міжнародного публічного права, Історії міжнародного права, Історії дипломатії, Права міжнародних договорів, Безпекової політики ЄС.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ІНСТИТУТИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Історична обумовленість інтеграційного процесу в Європі і світі. Політичні та культурні передумови створення ЄС. Європейська ідея: поняття, значення, еволюція. Концепції створення політичного союзу в Європі у середні віки та новий час. Сполучені Штати Європи. План Маршала і Організація європейського економічного співробітництва. Рада Європи. НАТО.

[1] https://law.karazin.ua/resources/doks2021/inform_pak/2024-2025/OPP_293_bak_2024_compressed.pdf

Основні етапи формування Європейських Співтовариств і Європейського Союзу. План Шумана 1950 року. «Комунітарний метод» та його відмінність від методу міжурядового співробітництва. Створення і розвиток Європейських Співтовариств: Європейське об'єднання вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство та Європейське співтовариство з атомної енергії. Маастрихтський договір 1992 року. Перетворення Європейського економічного співтовариства в Європейське Співтовариство.

ТЕМА 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – НОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ЄВРОПІ

Європейський Союз: склад, територія, населення. Держави-члени Європейського Союзу. Територіальна сфера діяльності ЄС. Особливості правового режиму «заморських країн та територій». Інститут громадянства ЄС та його значення. Офіційні мови ЄС. Символіка Європейського Союзу (гімн, прапор тощо).

Європейський Союз і Рада Європи. Спільність завдань та схожість у розвитку Європейського Союзу та Ради Європи. Методи і форми здійснення інтеграції у межах двох об'єднань. Взаємодія Європейського Союзу і Ради Європи на сучасному етапі.

Європейський Союз на сучасному етапі. Проблеми розширення ЄС на сучасному етапі, процедура прийняття нових членів. Плани подальших реформ Європейського Союзу. Федералізація як головний напрямок політико-правової інтеграції в рамках Європейського Союзу.

ТЕМА 3. ЦІЛІ І ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття і класифікація цілей Європейського Союзу. Загальні та спеціальні цілі Європейського Союзу. Принципи діяльності Європейського Союзу: система і зміст. Додаткова компетенція Європейського Союзу. Основні напрямки і правові форми розширення компетенції Європейського Союзу. Іманентні повноваження Європейського Союзу, порядок їх реалізації. Принципи та механізм розвинутого співробітництва.

ТЕМА 4. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правова природа права Європейського Союзу, історія його розвитку. Визначення права Європейського Союзу. Співвідношення понять «Європейське право» і «право Європейського Союзу». Право ЄС як галузь права.

Право Європейського Союзу як наука. Визначення науки права Європейського Союзу та її розвиток на сучасному етапі. Роль загальнотеоретичних, історичних та галузевих юридичних наук у вивчені права ЄС. Основні наукові школи Європейського права.

Право Європейського Союзу як навчальна дисципліна. Визначення та загальна характеристика права Європейського Союзу як навчальної дисципліни. Предмет та система курсу. Джерела та методи пізнання права Європейського Союзу. Співвідношення курсу «Право Європейського Союзу» з іншими навчальними дисциплінами (історія держави і права, конституційне право зарубіжних країн, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, порівняльне правознавство та інші).

ТЕМА 5. СИСТЕМА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Система права Європейського Союзу: основні способи побудови. Предметний, функціональний і структурний підходи. Галузі та інститути права Європейського Союзу. «Інституційне» і «матеріальне» право Європейського Союзу. Структурні компоненти права Європейського Союзу. Поняття «комунітарне право». Місце комунітарного права в системі права Європейського Союзу.

ТЕМА 6. ПРИНЦИПИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація. Загальні і функціональні принципи. Загальні принципи права. Принцип охорони прав і свобод особистості. Принцип правової визначеності. Принцип пропорційності. Принцип недискримінації. Принцип субсидіарності. Функціональні принципи. Принцип верховенства права ЄС. Принцип прямої дії права ЄС. Джерела і спосіб закріплення принципів права Європейського Союзу. Роль наднаціональних судових органів у розробці, визнанні та захисті основних принципів права ЄС.

ТЕМА 7. ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Джерела права ЄС: поняття, класифікація джерел права ЄС. Первинне законодавство. Теорія виокремлення первинного та похідного (вторинного) європейського права (законодавства Європейського союзу). Джерела первинного права, їх класифікація. Похідне (вторинне) законодавство. Загальна характеристика похідного (вторинного) законодавства. Пряме та опосередковане застосування актів вторинного права. Класифікація актів вторинного законодавства. Судові рішення. Роль судового прецеденту як джерела права ЄС.

Співвідношення норм права ЄС і норм міжнародного публічного права. Договори, які укладаються Європейським Союзом. Договори, які укладаються державами-членами ЄС. Право ЄС і національне право. Національне право як джерело права ЄС. Верховенство права ЄС і доктрина прямої дії.

ТЕМА 8. КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття компетенції Європейського Союзу. Компетенція Європейського Союзу: структура і зміст. Правові джерела компетенції Європейського Союзу. Розподіл компетенції Європейського Союзу між спільною зовнішньою політикою і політикою безпеки, і співробітництвом поліції та судових органів у кримінально-правовій сфері. Характер компетенції Європейського Союзу. Розмежування сфери відання і повноважень між Європейським Союзом і державами-членами. Виключна компетенція ЄС.

Компетенція ЄС. Сфера відання і діяльності ЄС. Спільний ринок ЄС. Економічний і валютний союз. Законодавчі, виконавчо-розпорядчі, юрисдикційні та інші повноваження ЄС, правові форми їх реалізації. Міжнародна правосуб’єктність і міжнародні угоди ЄС.

ТЕМА 9. КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ

Історичні аспекти становлення та розвитку правових засад спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ). Предмет, цілі та принципи спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Органи СЗППБ. Повноваження Європейського Союзу у питаннях спільної зовнішньої політики і політики безпеки і форми їх реалізації. Міжнародні угоди Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Правові основи спільної оборонної політики Європейського Союзу. Сили швидкого реагування.

ТЕМА 10. ОРГАНИ ТА ІНСТИТУТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Організаційний механізм Європейського Співтовариства і Європейського Союзу. Поняття «інститут» і «орган» у праві Європейського Союзу. Система інститутів ЄС. Класифікація органів ЄС. Система інституційних органів ЄС.

Європейський Парламент. Склад, функції, регламент роботи, місце в системі наднаціональних органів ЄС, сфера компетенції. Порядок обрання та правовий статус депутатів Європарламенту. Юридична і політична відповідальність Європарламенту та його членів. Депутатський імунітет.

Європейська Рада. Склад, порядок формування і проведення засідань. Повноваження. Висновки Європейської Ради. Спеціальні повноваження Європейської Ради. Європейська Рада і Рада Європейського Союзу.

Рада Європейського Союзу. Місце в системі органів ЄС. Склад і порядок формування. Обсяг та зміст повноважень. Порядок роботи і процедура прийняття рішень. Відповідальність Ради ЄС.

Комісія Європейського Союзу. Наднаціональний характер Комісії ЄС. Склад, функції, обов'язки, повноваження. Зовнішні функції Комісії ЄС. Права Комісії щодо держав-членів ЄС. Делегування Комісії ЄС додаткових повноважень. Політична відповідальність Комісії ЄС.

Фінансові установи. Система фінансових установ ЄС, правове регулювання і контроль за їх діяльністю. Європейський інвестиційний банк: правовий статус, основні напрямки діяльності, керівні органи. Правове становище структурних фондів ЄС.

Консультативні органи. Особливості правового статусу консультативних органів, основні та допоміжні консультативні органи. Правове становище Економічного і соціального комітету і Комітету регіонів.

Правотворчі процедури в Європейському Союзі. Законодавчий процес. Бюджетний процес. Розмежування повноважень.

ТЕМА 11. СУДОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Судова система Європейського Союзу: загальні принципи побудови. Основні ланки судової системи Союзу. Суд Європейського Союзу: склад і порядок формування. Особливості статусу генеральних адвокатів. Гарантії незалежності членів Суду. Пленум і палати Суду. Організація роботи і процедура прийняття рішень. Юрисдикція Суду.

Правовий статус, склад, компетенція Трибуналу. Порядок судочинства в Трибуналі.

Правовий статус спеціалізованих трибуналів. Порядок створення і наділення їх юрисдикційними повноваженнями.

ТЕМА 12. СПІВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І ВНУТРІШНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Доктрина верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів. Доктрина прямої дії права Європейського Союзу. Пряма дія установчих договорів Європейського Союзу. Пряма дія міжнародних угод. Пряма дія регламентів. Пряма дія директив і рішень.

ТЕМА 13. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відповідальність держав-членів перед індивідами за порушення права Європейського Союзу. Принцип відповідальності держав-членів за не імплементацію директив. Принцип відповідальності держав-членів за порушення права Європейського Союзу. Відповідальність Європейського Союзу. Судовий перегляд актів інститутів Європейського Союзу.

ТЕМА 14. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Громадянство Європейського Союзу. Джерела правового регулювання правового становища людини і громадянина у ЄС. Громадянство ЄС і громадянство держав-членів. Підстави набуття і припинення громадянства ЄС.

Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в ЄС. Принципи правового статусу особи в ЄС та способи їх закріплення. Класифікація прав людини і громадянина. Можливі обмеження щодо здійснення основних прав і свобод, їх межі. Основні обов'язки громадянина.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина. Класифікація гарантій прав і свобод людини і громадянина. Інституціональні гарантії. Судовий захист прав і свобод. Позасудові механізми захисту прав і свобод. Процесуальні гарантії. Матеріальні гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Омбудсман Європейського Союзу: порядок обрання, повноваження, порядок звернення до Омбудсмана.

Розділ 2. Основні галузі і сфери регулювання права Європейського Союзу

ТЕМА 15. ПРАВО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вільний рух товарів у ЄС. Внутрішній ринок як мета ЄС. Фіскальні заходи. Митний союз. Заборона мита на імпорт та експорт до ЄС та всіх зборів, що мають еквівалентний ефект. Заборона дискримінаційного оподаткування. Нефіскальні доходи. Кількісні обмеження та заходи, що мають еквівалентний ефект. Обмеження імпорту. Обмеження експорту.

Вільне пересування осіб у ЄС. Засади вільного пересування осіб у ЄС. Вільне пересування працівників у ЄС. Право громадян ЄС на вільне пресування у його межах. Обмеження вільного пересування громадян ЄС.

Свобода ділового заснування у ЄС. Свобода ділового заснування компаній у ЄС.

Свобода надання та отримання послуг у ЄС. Поняття «послуги» у праві ЄС. Транспортний характер послуг у праві ЄС. Свобода отримання послуг у ЄС та визначення кваліфікації осіб, які надають послуги.

Свобода руху капіталу в ЄС. Поняття капіталу та руху капіталу. Принцип свободи руху капіталу. Винятки з принципу свободи руху капіталу та їх застосування. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ.

ТЕМА 16. КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Корпоративне право. Правове регулювання діяльності юридичних осіб. Поняття, джерела корпоративного права. Основні методи регулювання діяльності юридичних осіб: гармонізація і уніфікація. Створення і функціонування компаній. Реорганізація компаній. Юридичні особи наднаціонального характеру.

ТЕМА 17. КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Конкурентне право ЄС. Поняття, цілі та задачі політики в галузі конкуренції. Правила конкуренції ЄС, суб'єкти правил конкуренції. Поняття, функції правового регулювання у сфері конкурентної політики ЄС. Регулювання угод між суб'єктами підприємницької діяльності. Регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, що посідають домінуюче становище на внутрішньому ринку ЄС. Контроль за концентрацією суб'єктів підприємницької діяльності на внутрішньому ринку ЄС.

ТЕМА 18. РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Контрактове право. Характер та сучасні тенденції регулювання цивільно-майнових відносин у ЄС. Окремі види договорів і зобов'язальні права, що з них випливають. Право, що підлягає застосуванню до договірних і позадоговірних зобов'язань. Загальні правові питання захисту споживачів у ЄС. Правове регулювання відносин за участі споживача.

ТЕМА 19. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право інтелектуальної власності ЄС. Гармонізація права інтелектуальної власності в ЄС. Правова охорона інтелектуальної власності. Винаходи. Промислова власність. Торгові марки. Регулювання авторського права. Захист інтелектуальної власності. Принцип вільного руху товарів і право інтелектуальної власності в ЄС.

ТЕМА 20. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правові основи економічного і валютного союзу. Етапи створення Економічного і валютного союзу. Економічний і валютний союз: поняття і економічний зміст. Економічний комітет. Європейська система центральних банків: функції і повноваження. Правовий статус Європейського центрального банку. Правове регулювання банківської діяльності. Запровадження єдиної європейської валюти (євро).

ТЕМА 21. БАНКІВСЬКЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Банківське право ЄС. Поняття банківського права ЕС. Банківська система ЄС, її структура. Законодавство про банки і банківську діяльність ЄС. Основні принципи правового регулювання банківської діяльності ЄС. Основні інститути банківського права ЄС.

ТЕМА 22. ПОДАТКОВЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття податкового права та податкової політики ЄС. Джерела податкового права ЄС. Співвідношення наднаціонального та національного рівнів у податковому праві ЄС. Основні види податків ЄС. Сільськогосподарські податки. Мито. Податок на додану вартість. Акцизний збір. Оподаткування транспорту. Податок на капітал та операції з цінними паперами. Оподаткування компаній. Трансфертне ціноутворення. Податок з доходів фізичних осіб. Уникнення подвійного оподаткування.

ТЕМА 23. МИТНЕ ПРАВО ЕВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Митне право ЄС. Поняття, джерела митного права ЄС. Поняття та історія створення митного союзу ЄС. Митний союз. Митна територія. Основні принципи тарифного та нетарифного регулювання. Єдиний митний тариф. Визначення країни походження товарів. Визначення митної вартості. Митні процедури. Співробітництво між митними адміністраціями держав-членів.

ТЕМА 24. ТОРГОВЕЛЬНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття, особливості торговельного права ЄС. Регулювання експорту. Тарифне регулювання імпорту. Режим генералізованих тарифних преференцій. Нетарифне регулювання імпорту. Антидемпінгові заходи. Антисубсидійні заходи. Заходи проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту. Заходи щодо торговельних бар'єрів. Регулювання кількісних обмежень.

ТЕМА 25. АГРАРНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спільна сільськогосподарська політика і аграрне право ЄС. Етапи формування Спільної аграрної політики ЄС. Повноваження ЄС у галузі сільського господарства. Цілі та основні принципи Спільної аграрної політики та правове регулювання механізмів її реалізації. Правове регулювання фінансування спільної аграрної політики. Правове регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції.

ТЕМА 26. ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО ЕВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Транспортне право ЄС. Основи спільної транспортної політики Європейського Союзу. Авіаційний транспорт. Автомобільний транспорт. Залізничний транспорт. Морський транспорт. Внутрішній водний транспорт. Транс'європейські мережі та змішані перевезення. Лібералізація ринку транспортних послуг.

ТЕМА 27. ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Становлення та розвиток енергетичного права ЄС. Джерела права ЄС у сфері постачання енергії. Принципи здійснення енергетичної політики ЄС. Правове регулювання постачання електрики, природного газу і нафти. Правові заходи щодо поліпшення енергоефективності. Перспективи розвитку та правова підтримка енергетики.

ТЕМА 28. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття і джерела екологічного права ЄС. Цілі та принципи політики ЄС у сфері охорони довкілля. Об'єкти екологічного права ЄС. Охорона водних об'єктів. Охорона атмосферного повітря. Захист біологічного розмаїття. Охорона земель. Охорона клімату. Радіаційна безпека. Захист від небезпечних хімічних речовин. Управління відходами. Механізми охорони довкілля та забезпечення екологічних прав громадян в ЄС.

ТЕМА 29. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Соціальне право. Правові основи соціальної політики. Поняття та джерела соціального права ЄС. Забезпечення зайнятості. Гарантії трудових прав робітників. Робочий час і час відпочинку. Участь працівників в управлінні підприємством. Правове регулювання охорони праці. Правові основи надання соціальної допомоги особам похилого віку та непрацездатним. Правове регулювання питань охорони здоров'я.

Правове регулювання наукової діяльності, культури та освіти. Правові основи діяльності ЄС в галузі наукових досліджень і технологічного розвитку. Правове регулювання в галузі освіти. Правові основи діяльності ЄС у галузі культури.

ТЕМА 30. МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правове регулювання міграційних процесів в рамках ЄС. Поняття та зміст міграційної політики Європейського Союзу. Переміщення громадян без віз і контролю. Переміщення територією ЄС громадян третіх країн.

Право притулку: поняття, правове регулювання. Підстави і порядок надання права притулку. Статус осіб, яким надано притулок.

ТЕМА 31. ПРАВОВЕ РУГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Загальні засади регулювання діяльності в мережі Інтернет. Система саморегулювання Інтернету в рамках ЄС. Особливості захисту прав в мережі Інтернет у ЄС. Правові проблеми, які виникають у сфері передачі даних електронним шляхом. Можливість укладення контрактів за допомогою електронних засобів зв'язку та їх чинність. Цифровий підпис та електронні гроші.

ТЕМА 32. СПІЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ГАЛУЗІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Спільна політика ЄС у галузі боротьби зі злочинністю. Предмет спільної політики ЄС з питань кримінального права, правові форми її реалізації. Інформаційно-правові, організаційні та технічні заходи ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Внутрішні нормативні акти та міжнародні договори ЄС у кримінально-правовій сфері. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь у законодавстві ЄС. Міри кримінальної відповідальності та види покарань, встановлені законодавством ЄС для фізичних і юридичних осіб. Законодавство ЄС у сфері економічної злочинності, незаконного обігу наркотичних засобів, корупції та інших категорій злочинів. Антитерористичне законодавство ЄС. Захист жертв злочинів у кримінальному процесі.

Співробітництво поліції і судових органів у кримінально-правовій сфері; предмет і основні напрямки такого співробітництва.

Європейське поліцейське відомство (Європол). Місце в організаційному механізмі ЄС, цілі і сфера відання. Функції і повноваження, керівні органи, їх правовий статус. Відповідальність Європолу.

Євроюст та інші спеціалізовані установи Європейського Союзу з питань боротьби зі злочинністю.

ТЕМА 33. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Історія взаємовідносин України і Європейського Союзу. Розвиток відносин між СРСР і Європейськими Співтовариствами. Угоди між СРСР і Співтовариствами. Визнання України і розвиток відносин на тлі появи Європейського Союзу.

Домовленості між Україною і Європейським Союзом. Організаційно-правові форми співробітництва України з Європейським Союзом. Система домовленостей між Україною і Європейським Союзом.

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальні положення та інститути права Європейського Союзу **5-й семестр (денна/заочна/дистанційна форми навчання)**												
Тема 1. Передумови Європейської інтеграції	12	4	4			4	8	0	0			8
Тема 2. Європейський Союз – нова організація політичної влади в Європі	8	2	2			4	8	0	0			8
Тема 3. Цілі і принципи діяльності Європейського Союзу	8	2	2			4	8	0	0			8
Тема 4. Правова природа та характерні риси права Європейського Союзу	8	2	4			4	8	0	0			8
Тема 5. Система права Європейського Союзу	8	2	2			4	10	2	0			8
Тема 6. Принципи права	8	2	2			2	8	0	0			8

Європейського Союзу												
Тема 7. Джерела права Європейського Союзу	10	2	4			4	10	2	2			6
Тема 8. Компетенція Європейського Союзу	10	2	4			2	8	0	0			8
Тема 9. Компетенція Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки	8	2	4			2	8	0	0			8
Тема 10. Органи та інститути Європейського Союзу	12	4	4			2	12	2	2			8
Тема 11. Судова Система Європейського Союзу	8	2	4			2	8	0	0			8
Тема 12. Співвідношення права Європейського Союзу і внутрішнього законодавства держав-членів	6	2	4			2	8	0	0			8
Тема 13. Відповідальність у праві Європейського Союзу	6	2	4			2	8	0	0			8
Тема 14. Основи правового становища людини і громадянина в Європейському Союзі	8	2	4			2	8	0	0			8
Разом за темами (1-14)	**120**	**32**	**48**			**40**	**120**	**6**	**4**			**110**
Розділ 2. Основні галузі і сфери регулювання права Європейського Союзу **6-й семестр (денна/заочна/дистанційна форми навчання)**												

Тема 15. Право внутрішнього ринку Європейського Союзу	8	2	2			4	8	2	2			4
Тема 16. Корпоративне право Європейського Союзу	8	2	2			4	6	0	0			6
Тема 17. Конкурентне право Європейського Союзу	8	2	2			4	6	0	0			6
Тема 18. Регулювання відносин цивільно-правового характеру в праві Європейського Союзу	6	1	1			4	6	0	0			6
Тема 19. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу	6	1	1			4	6	0	0			6
Тема 20. Правові основи економічної системи Європейського Союзу	8	2	2			4	6	0	0			6
Тема 21. Банківське право Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 22. Податкове право Європейського Союзу	4	1	1			2	6	0	0			6
Тема 23. Митне право Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 24. Торговельне право Європейського	6	2	2			2	6	0	0			6

Союзу												
Тема 25. Аграрне право Європейського Союзу	6	1	1			4	6	0	0			6
Тема 26. Транспортне право Європейського Союзу	6	1	1			4	6	0	0			6
Тема 27 Енергетичне право Європейського Союзу	6	1	1			4	6	0	0			6
Тема 28. Екологічне право Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 29. Правове регулювання соціальної сфери Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 30. Міграційне право Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 31. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет Європейського Союзу	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 32. Спільна політика Європейського Союзу в галузі боротьби зі злочинністю	6	2	2			2	6	0	0			6
Тема 33. Правове регулювання співробітництва України з Європейським Союзом	6	2	2			2	10	2	2			6

Разом за темами (15-33)	**120**	**32**	**32**			**56**	**120**	**4**	**4**			**112**
УСЬОГО ГОДИН	**240**	**64**	**80**			**96**	**240**	**10**	**8**			**222**

4.Теми семінарських занять денна/заочна/дистанційна форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1. Загальні положення та інститути права Європейського Союзу **5-й семестр**		
1	Передумови Європейської інтеграції	4/0
2	Європейський Союз – нова організація політичної влади в Європі	2/0
3	Цілі і принципи діяльності ЄС	2/0
4	Правова природа та характерні риси права Європейського Союзу	4/0
5	Система права Європейського Союзу	2/0
6	Принципи права Європейського Союзу	2/0
7	Джерела права Європейського Союзу	4/2
8	Компетенція Європейського Союзу	4/0
9	Компетенція Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки	4/0
10	Органи та інститути Європейського Союзу	4/2
11	Судова Система Європейського Союзу	4/0
12	Співвідношення права Європейського Союзу і внутрішнього законодавства держав-членів	4/0
13	Відповідальність у Європейському Союзі	4/0
14	Основи правового становища людини і громадянина в Європейському Союзі	4/0
	Усього у Розділі 1	**48/4 год.**
Розділ 2. Основні галузі і сфери регулювання права Європейського Союзу **6-й семестр**		
15	Право внутрішнього ринку Європейського Союзу	2/2
16	Корпоративне право Європейського Союзу	2/0
17	Конкурентне право Європейського Союзу	2/0
18	Регулювання відносин цивільно-правового характеру в праві Європейського Союзу	1/0
19	Право інтелектуальної власності Європейського Союзу	1/0
20	Правові основи економічної системи Європейського Союзу	2/0
21	Банківське право Європейського Союзу	2/0
22	Податкове право Європейського Союзу	1/0
23	Митне право Європейського Союзу	2/0
24	Торговельне право Європейського Союзу	2/0
25	Аграрне право Європейського Союзу	1/0
26	Транспортне право Європейського Союзу	1/0
27	Енергетичне право Європейського Союзу	1/0
28	Екологічне право Європейського Союзу	2/0
29	Правове регулювання соціальної сфери Європейського Союзу	2/0
30	Міграційне право Європейського Союзу	2/0

31	Правове регулювання відносин у мережі Інтернет Європейського Союзу	2/0
32	Спільна політика Європейського Союзу в галузі боротьби зі злочинністю	2/0
33	Правове регулювання співробітництва України з Європейським Союзом	2/2
	Усього у Розділі 2	**32/4 год.**
	Усього годин	**70/8 год.**

5. Самостійна робота
денна/заочна/дистанційна форми навчання

№ з/п	Тема, види, зміст самостійної роботи		Кількість годин (денна /заочна)
Розділ 1. Загальні положення та інститути права Європейського Союзу **5-й семестр**			
1	Передумови Європейської інтеграції	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/8
2	Європейський Союз – нова організація політичної влади в Європі	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/8
3	Цілі і принципи діяльності Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/8
4	Правова природа та характерні риси права Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/8
5	Система права Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/8
6	Принципи права Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
7	Джерела права Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6

8	Компетенція Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
9	Компетенція Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
10	Органи та інститути Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
11	Судова Система Європейського Союзу	*Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
12	Співвідношення права Європейського Союзу і внутрішнього законодавства держав-членів	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на	2/8
13	Відповідальність у праві Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
14	Основи правового становища людини і громадянина в Європейському Союзі	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/8
	Разом за темами 1-14		**40/110**
Розділ 2. Основні галузі і сфери регулювання права Європейського Союзу **6-й семестр (денна/заочна форми навчання)**			
15	Право внутрішнього ринку Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/4
16	Корпоративне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
17	Конкурентне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на	4/6

		тести	
18	Регулювання відносин цивільно-правового характеру в праві Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
19	Право інтелектуальної власності Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
20	Правові основи економічної системи Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
21	Банківське право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
22	Податкове право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
23	Митне право Європейського Союзу	*Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
24	Торговельне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
25	Аграрне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
26	Транспортне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
27	Енергетичне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	4/6
28	Екологічне право	*Завдання:* ознайомитися з лекційним	2/6

	Європейського Союзу	матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	
29	Правове регулювання соціальної сфери Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
30	Міграційне право Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
31	Правове регулювання відносин у мережі Інтернет Європейського Союзу	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
32	Спільна політика Європейського Союзу в галузі боротьби зі злочинністю	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
33	Правове регулювання співробітництва України з Європейським Союзом	*Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, з доктринальними джерелами. Підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	2/6
	Разом за темами 15-33		**56/112 год.**
	Разом		**96/222 год.**

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з навчальної дисципліни (реферати, контрольні роботи, що виконуються під час аудиторних занять та самостійної роботи, курсові, дипломні роботи тощо) визначаються навчальним планом. Індивідуальні завдання полягають у підготовці реферату за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача, темою та інших видів робіт, які затверджуються кафедрою. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

6.1 Теми рефератів

1. Функції європейського права.
2. Установчий договір – джерело міжнародного права.
3. Судові прецеденти як джерела європейського права.
4. Міжнародно-правовий звичай – джерело європейського права.

5. Реалізація норм права ЄС в законодавстві держав-членів.
6. Суб'єкти права ЄС: поняття, види, статус.
7. Інститути права Європейського Союзу.
8. Принцип субсидіарності у праві ЄС.
9. Принцип пропорційності у праві ЄС.
10. Принцип правової визначеності у праві ЄС.
11. Хартія основоположних прав Європейського Союзу.
12. Компетенція держав-членів ЄС.
13. Порядок порушення справи у Суді Європейського Союзу.
14. Правовий статус Європейського інвестиційного банку.
15. Європейський центральний банку в системі органів ЄС.
16. Омбудсмен ЄС: правовий статус, повноваження.
17. Європол: мета створення, організація і специфіка діяльності.
18. Законодавчий процес у ЄС.
19. Механізми захисту прав людини в ЄС.
20. Нормативно-правове регулювання статусу громадян у праві ЄС.
21. Роль міжнародних міжурядових регіональних організацій у створенні нового міжнародного порядку.
22. Рада Європи: правова основа діяльності, структура.
23. Свобода пересування осіб у праві ЄС: зміст, види, значення.
24. Свобода пересування капіталів у праві ЄС.
25. Гарантії трудових прав у праві ЄС.
26. Міграційна політика ЄС.
27. Правове регулювання державної допомоги в ЄС.
28. Правове регулювання банкрутства в ЄС.
29. Захист інтелектуальної власності в праві ЄС.
30. Правове регулювання банківської діяльності ЄС.
31. Правове регулювання ринку цінних паперів ЄС.
32. Правові основи, сутність страхового права ЄС.
33. Інститути трудового права ЄС.
34. Співпраця органів поліції в ЄС.

7. Методи навчання

Метод навчання – взаємопов'язана діяльність викладача та студента, спрямована на засвоєння студентами системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток. Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний. Студенти одержують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури. Студенти сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в межах репродуктивного (відтворюючого) мислення. Цей метод знаходить широке застосування для передачі великого масиву інформації.

Репродуктивний метод. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписами, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях. Організовується діяльність студентів за кількаразовим відтворенням засвоюваних знань. Для цього використовуються різноманітні вправи, практичні завдання, програмований контроль, різні форми самоконтролю.

Метод проблемного викладу. Науково-педагогічний працівник (НПП) до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Показує спосіб вирішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. Студенти стають свідками й учасниками наукового пошуку. Студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки НПП.

Частково-пошуковий, або евристичний, метод. Полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом НПП. Процес мислення здобуває продуктивний характер. Процес мислення поетапно направляється й контролюється НПП або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах.

Дослідницький метод. Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес розв'язання завдання).

Дискусійні методи. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції.

Метод моделювання. Моделювання ситуацій під час навчального процесу – це створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами і взаємовідносини між учасниками діяльності складаються не природно, а організовані спеціально під керівництвом НПП, тобто штучно.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки студентів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечення дисципліни. За результатами вхідного контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги студентам, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквіуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі

комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку або семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами лекційного матеріалу, а також виконаних ними певних робіт на семінарських заняттях. Семестровий залік не передбачає обов'язкової присутності студентів за умови виконання ними всіх видів робіт, передбачених навчальним планом за семестр.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити студентів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни (практики) та балів, набраних при складанні семестрового екзамену.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

8.1 Питання, які виносяться на складання поточного та підсумкового контролю

Залікові питання:

1. Концепції політичного об'єднання Європи у середні віки і новий час.
2. Проекти створення економічного і політичного союзу європейських держав в роки першої світової війни та у міжвоєнний період (1914–1939 рр.). «Європейська ідея» в період другої світової війни.
3. Економічна, політична та правова інтеграція західноєвропейських держав після закінчення другої світової війни (1945–1951 рр.).
4. Розвиток економічної, політичної та правової інтеграції держав-членів Європейських співтовариств у 60-ті роки.
5. Розвиток Європейських співтовариств у 70-ті – першій половині 80-х років.
6. Європейське Об'єднання Вугілля та Сталі (ЄОВС): причини створення, правовий статус. Основні риси Паризького договору про заснування ЄОВС 1951 року.
7. Європейське Співтовариство з Атомної Енергії (Євратом): причини створення, правовий статус. Основні риси Римського договору про заснування Євроатому 1957 року.

8. Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС): причини створення, правовий статус. Основні риси Римського договору про заснування ЄЕС 1957 року.
9. Європейський Союз: склад, територія, населення.
10. Компетенція Європейського Союзу
11. Порядок прийняття до Європейського Союзу нових держав-членів.
12. Проблеми розширення Європейського Союзу на сучасному етапі.
13. Правові джерела компетенції Європейського Союзу. Цілі та сфера відання Європейського Союзу.
14. Елементи наднаціональності у правовому статусі інститутів Європейського Союзу.
15. Інститути Європейського Союзу: загальна характеристика. Класифікація інститутів Європейського Союзу.
16. Інститут громадянства Європейського Союзу та його значення.
17. Гармонізація як метод розвитку правової інтеграції в Європейському Союзі. Поняття і юридичні властивості директив.
18. Уніфікація як метод розвитку правової інтеграції в Європейському Союзі.
19. Поняття права Європейського Союзу. Співвідношення права Європейського Союзу із внутрішньодержавним (національним) і міжнародним правом.
20. Право Європейського Союзу як сфера наукового пізнання і навчальна дисципліна. Основні теоретичні концепції і наукові школи права ЄС.
21. Система права Європейського Союзу.
22. Суб'єкти права Європейського Союзу.
23. Джерела права Європейського Союзу: загальна характеристика. Первинне і вторинне право Європейського Союзу.
24. Установчі договори Європейського Союзу: загальна характеристика.
25. Поняття і класифікація принципів права Європейського Союзу.
26. Загальні принципи права Європейського Союзу.
27. Принцип верховенства права Європейського Союзу.
28. Принцип субсидіарності у праві Європейського Союзу.
29. Принцип прямої дії права Європейського Союзу.
30. Прецедентне право Європейського Союзу.
31. Доктрина верховенства права європейського Союзу над національним правом держав-членів.
32. Правові основи спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу.
33. Організаційний механізм Європейського Союзу.
34. Правовий статус Ради Європейського Союзу.
35. Рада Європейського Союзу: місце у системі органів Союзу, повноваження.
36. Внутрішня структура, організація роботи та процедура прийняття рішень Радою Європейського Союзу.
37. Склад, порядок формування, повноваження Європейської Ради.
38. Європейський парламент: місце у системі органів Європейського Союзу, повноваження.
39. Склад і порядок формування Європейського парламенту. Правове становище депутатів Європейського парламенту.
40. Керівні та допоміжні органи Європейського парламенту. Організація роботи та процедура прийняття рішень.
41. Законодавчий процес в Європейському Союзі.
42. Правовий статус Європейської комісії.
43. Європейська комісія: місце у системі органів Європейського Союзу, повноваження.
44. Склад, організація роботи та процедура прийняття рішень Європейською комісією.
45. Омбудсмен Європейського Союзу: порядок, обрання, повноваження, порядок звернення до омбудсмана.

46. Система контрольних органів Європейського Союзу.
47. Судова система Європейського союзу.
48. Суд Європейського Союзу: місце в системі органів Європейського Союзу, юрисдикція.
49. Склад та порядок формування Європейського суду.
50. Особливості правового статусу консультативних органів, основні та допоміжні консультативні органи ЄС.
51. Правове становище Комітету регіонів.
52. Хартія основоположних прав Європейського Союзу.
53. Відповідальність держав-членів перед індивідами за порушення права Європейського Союзу.
54. Судовий перегляд актів інститутів ЄС: підстави, порядок.
55. Відповідальність Європейського Союзу.
56. Громадянство Європейського Союзу. Основи правового становища громадян Європейського Союзу.
57. Підстави набуття і припинення громадянства Європейського Союзу.
58. Статус апатридів у законодавстві ЄС.
59. Основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Європейському Союзі.
60. Гарантії прав і свобод людини і громадянина в Європейському Союзі.
61. Інституціональні гарантії прав і свобод людини у Європейському Союзі.
62. Правове регулювання статусу біженців у законодавстві ЄС.
63. Статус іноземців у законодавстві ЄС.
64. Правові основи діяльності Європейського Союзу у соціальній та духовно-культурній сферах: соціальна політика, політика в галузі культури і освіти, охорони здоров'я.
65. Шенгенські угоди. Порядок перетину внутрішніх і зовнішніх кордонів держав-членів Європейського Союзу.

Екзаменаційні питання:

1. Основні концепції правової природи Європейського Союзу.
2. Загальна характеристика компетенції Європейського Союзу. Проблеми розширення компетенції Європейського Союзу у сучасних умовах.
3. Європейський союз: основні етапи формування. Структура Європейського Союзу.
4. Органи Європейського Союзу: загальна характеристика. Європейського Союзу.
5. Інституційні органи Європейського Союзу.
6. Класифікація органів Європейського Союзу.
7. Правовий статус Ради Європейського Союзу.
8. Європейська рада в системі органів Союзу.
9. Правовий статус Європейського парламенту.
10. Наднаціональний характер Європейської комісії. Склад, функції, обов'язки, повноваження.
11. Правовий статус Трибуналу Європейського Союзу.
12. Правовий статус Палати аудиторів.
13. Система інститутів Європейського Союзу.
14. Консультативні органи Європейського Союзу.
15. Правове становище (Рахункової палати) Європейського Союзу.
16. Палата аудиторів (Рахункова палата): склад і порядок формування, внутрішня організація та повноваження, правовий статус аудиторів.
17. Джерела права Європейського Союзу: загальна характеристика.
18. Принципи діяльності Європейського Союзу.
19. Принципи субсидіарності і пропорційності у праві Європейського Союзу.
20. Принципи верховенства і прямої дії права Європейського Союзу.

21. Правові основи спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу.
22. Первинне право Європейського Союзу.
23. Вторинне право Європейського Союзу.
24. Установчий договір Європейського Союзу: структура, зміст, порядок прийняття та внесення змін.
25. Прецедентне право Європейського Союзу. Значення рішень Суду ЄС у розвитку інтеграції в рамках ЄС.
26. Правові основи діяльності ЄС в економічній сфері: внутрішній ринок, торгова, аграрна, транспортна, антимонопольна політика.
27. Проблеми правового регулювання економічної інтеграції в ЄС на сучасному етапі.
28. Правовий режим спільного ринку ЄС.
29. Позитивна і негативна інтеграція.
30. Принцип вільного руху товарів у праві Європейського Союзу: поняття, зміст, гарантії, обмеження.
31. Принцип вільного руху працівників у праві Європейського Союзу: поняття, зміст, гарантії, обмеження.
32. Принцип вільного руху капіталу у праві Європейського Союзу: поняття, зміст, гарантії, обмеження.
33. Принципи вільного заснування та вільного надання послуг у праві Європейського Союзу: поняття, зміст, гарантії, обмеження.
34. Принцип свободи платежів.
35. Правові основи економічного і валютного союзу.
36. Економічний і валютний союз: поняття та основні етапи формування.
37. Система фінансових установ Європейського Союзу, правове регулювання і контроль за їх діяльністю.
38. Європейська система центральних банків: функції і повноваження.
39. Правовий статус Європейського центрального банку.
40. Європейський центральний банк: функції, компетенція.
41. Європейський інвестиційний банк: функції, компетенція.
42. Економічний комітет Європейського Союзу.
43. Бюджет Європейського Союзу: джерела формування, порядок прийняття.
44. Порядок введення в обіг єдиної валюти Європейського Союзу (євро).
45. Поняття, цілі та задачі політики в галузі конкуренції.
46. Правила конкуренції ЄС, суб'єкти правил конкуренції.
47. Правовий статус Європейського господарчого об'єднання і Європейської компанії.
48. Поняття та історія створення митного союзу ЄС.
49. Спільний митний тариф: поняття, зміст, умови застосування.
50. Корпоративне право ЄС: поняття, джерела,суб'єкти.
51. Програма гармонізації корпоративного права ЄС.
52. Основні методи регулювання діяльності юридичних осіб: гармонізація і уніфікація.
53. Поняття, функції правового регулювання у сфері конкурентної політики ЄС.
54. Регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, що посідають домінуюче становище на внутрішньому ринку ЄС.
55. Контроль за концентрацією суб'єктів підприємницької діяльності на внутрішньому ринку ЄС.
56. Банківське право ЄС: поняття, суб'єкти.
57. Банківська система ЄС, її структура.
58. Законодавство про банки і банківську діяльність ЄС.
59. Основні принципи правового регулювання банківської діяльності ЄС.
60. Основні інститути банківського права.
61. Етапи формування Спільної аграрної політики Європейського Союзу.

62. Цілі та основні принципи Спільної аграрної політики ЄС та правове регулювання механізмів її реалізації.
63. Транспортне право ЄС: поняття, джерела, суб'єкти.
64. Основи спільної транспортної політики Європейського Союзу.
65. Принципи здійснення енергетичної політики Європейського Союзу
66. Правове регулювання постачання електрики, природного газу і нафти.
67. Характер та сучасні тенденції регулювання цивільно-майнових відносин у Європейському союзі.
68. Правова регламентація зобов'язальних прав у сфері цивільно-правових відносин ЄС.
69. Захист прав споживачів у Європейському Союзі: конституційна та інституційна основа.
70. Правове регулювання відносин за участі споживача у Європейському Союзі.
71. Банкрутство в Європейському Союзі.
72. Правова основа ЄС щодо гармонізації законодавства про банкрутство.
73. Правове регулювання електронної торгівлі та діяльності у мережі Інтернет.
74. Загальні засади регулювання діяльності в мережі Інтернет.
75. Система саморегулювання Інтернету в рамках ЄС.
76. Особливості захисту прав у мережі Інтернет у ЄС.
77. Гармонізація прав інтелектуальної власності в європейському Союзі.
78. Правова охорона інтелектуальної власності в законодавстві ЄС.
79. Конкурентне право Європейського Союзу і право інтелектуальної власності.
80. Принцип вільного руху товарів і право інтелектуальної власності в Європейському Союзі.
81. Регулювання авторського права в законодавстві ЄС.
82. Правові основи соціальної політики ЄС.
83. Поняття та джерела соціального права ЄС.
84. Правове регулювання охорони праці ЄС.
85. Правові основи надання соціальної допомоги особам похилого віку та непрацездатним в ЄС.
86. Поняття та ознаки державної допомоги у ЄС.
87. Види, підстави і порядок надання державної допомоги у ЄС.
88. Правове регулювання питань охорони здоров'я в ЄС.
89. Правові основи діяльності ЄС в галузі наукових досліджень і технологічного розвитку.
90. Правове регулювання в галузі освіти ЄС.
91. Правові основи діяльності ЄС у галузі культури.
92. Поняття та зміст міграційної політики Європейського Союзу.
93. Переміщення громадян без віз і контролю. Переміщення територією ЄС громадян третіх країн.
94. Право притулку: поняття, правове регулювання. Підстави і порядок надання права притулку.
95. Поняття і джерела екологічного права ЄС.
96. Цілі та принципи політики Європейського Союзу у сфері охорони довкілля.
97. Об'єкти екологічного права ЄС.
98. Співвідношення законодавства ЄС у галузі охорони довкілля з міжнародними договорами універсального і регіонального характеру.
99. Механізми охорони довкілля та забезпечення екологічних прав громадян в ЄС.
100. Етапи становлення і розвитку Шенгенського права та його джерела.
101. Предмет і зміст Шенгенського права.
102. Уніфікація віз та порядок їх видачі в ЄС.
103. Формування спільної оборонної політики і сил швидкого реагування Європейського Союзу (правовий аспект).

104. Предмет спільної політики ЄС з питань кримінального права, правові форми її реалізації.
105. Внутрішні нормативні акти та міжнародні договори Європейського Союзу у кримінально-правовій сфері.
106. Інформаційно-правові, організаційні та технічні заходи ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.
107. Антитерористичне законодавство ЄС.
108. Захист жертв злочинів у ЄС.
109. Взаємна правова допомога і правові відносини держав-членів ЄС у кримінальних справах.
110. Види і форми правової допомоги у кримінальних справах у законодавстві ЄС.
111. Порядок екстрадиції осіб, які скоїли злочини на території Європейського Союзу.
112. Спеціалізовані установи Європейського Союзу з питань боротьби із злочинністю.
113. Європол: структура, компетенція.
114. Принцип взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах і ступінь його реалізації у законодавстві ЄС.
115. Етапи становлення і розвитку взаємовідносин України і Європейського Союзу.
116. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.
117. Правове регулювання взаємовідносин між Україною і Європейським Союзом.
118. Співпраця України з Європолом.

9. Схема нарахування балів
Денна/дистанційна форма

Загальна кількість балів – 100.
Мінімальна кількість балів для допуску до заліку/екзамену – 10.
Кількість балів за екзамен/залік – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях ∑40 = 40:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \text{ X 8 (вісім)}$$

Примітка:
∑40 – сума максимальної кількості балів
∑1 – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.
∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.
8 – коефіцієнт
Контрольна робота – 20 балів

5-й семестр

Поточний контроль						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Залік	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	ТN				
∑40						20	60	40	100

6-й семестр

Поточний контроль						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Т15	Т16	Т17	Т18	Т19	TN				
∑40						20	60	40	100

Т1, Т2 ... TN – теми.

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь у науково-практичних конференціях, участь у роботі гуртка тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, студент може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів, але в межах максимальної загальної суми балів – 100.

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів.**

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п’ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв’язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Схема нарахування балів
Заочна/дистанційна форма

Загальна кількість балів – 100.
Мінімальна кількість балів для допуску до заліку/екзамену – 10.
Кількість балів за екзамен/залік – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях – 40 балів.
Відповідь на семінарському занятті – 20 балів.
Контрольна робота – 20 балів.

5-й семестр

Поточний контроль		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Залік	Сума
Т7	Т10				
∑40		20	60	40	100

6-й семестр

Поточний контроль		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Т15	Т33				
∑40		20	60	40	100

Т7, Т10 ... – теми.

Відповідь на семінарському занятті оцінюється в 0-20 балів.

<u>Критерії оцінювання усної відповіді.</u>

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п’ятибальній шкалі оцінок.

15-20 балів ставиться за таких умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на міжнародні акти, чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

10-14 балів ставиться за таких умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач;

з’ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

1-9 балів ставиться за таких умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження;
при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами

<u>Критерії оцінювання контрольних та екзаменаційних/залікових робіт.</u>

Контрольні та екзаменаційні (залікові) роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 10 відкритих питань / 20 тестових завдань, екзаменаційна/залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має чотири варіанти відповідей, тільки один з яких є правильним; за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається

як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	За чотирирівневою шкалою оцінювання	За дворівневою шкалою оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Міжнародно-правові акти:

1. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
2. Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі від 18.04.1951 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF.
3. Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016A%2FTXT.
4. Єдиний Європейський Акт від 17.02.1986 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11986U%2FTXT.
5. Амстердамський договір від 02.10.1997 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT.
6. Договір про запровадження Конституції для Європи (проект). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_647#Text.
7. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) зі змінами від 16 квітня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
8. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_014.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
10. Хартія ЄС про основоположні права від 07.12.2000 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN.
11. Лісабонський договір про внесення змін у Договір про Європейський Союз і Договір про заснування Європейського Співтовариства від 13 грудня 2007 р. URL: http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML.
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
13. Complete list of the Council of Europe's treaties. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list.
14. CSCE/OSCE key documents. URL: https://www.osce.org/resources/csce-osce-key-documents.

15. Treaty of Brussels (Merger Treaty). URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-of-brussels-merger-treaty.html
16. The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A42000A0922%2801%29.
17. EU Accession Treaties. URL: https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-accession.html.

Основна література:

1. Chalmers D., Davies G., Monti G., Heyvaert V. European Union Law: Text and Materials (5th ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 1232 p.
2. Craig P., De Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials, 8th edn. Oxford : Oxford University Press, 2024. 1248 p.
3. European Union Law 4th Edition / C. Barnard, S. Peers (Eds). Oxford : Oxford University Press, 2023. 1064 p.
4. Grossi P. A History of European Law : textbook / 1st ed. Chichester : John Wiley & Sons Ltd, 2010. 220 p.
5. Kaczorowska-Ireland A. European Union Law: 4th Edition. London : Routledge, 2016. 1276 p.
6. Quénivet N. N. R., Dadomo C. European Union Law. UK : Hall and Stott Publishing Limited, 2020. 480 p.
7. Schütze R. European Union Law (4th edn). Oxford : Oxford University Press, 2025. 1136 p.
8. The Law of the European Union : fifth edition / P. J. Kuijper et al. (Eds). Deventer : Wolters Kluwer, 2018. 1456 p.
9. Актуальні проблеми міжнародного права та права Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. І. А. Галіахметова, О. В. Кузьменко, В. Г. Чорної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 564 с.
10. Аракелян М. Р., Акіменко Ю. Ю., Гребенюк Д. та ін. Право Європейського Союзу : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2024. 173 с.
11. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 415 с.
12. Європейське право: право Європейського союзу : підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ : Ін Юре, 2015. Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу. 312 с.
13. ЄДКІ 2024. «Право» та «Міжнародне право» : Основи права ЄС : навч. посіб. / уклад.: Л. О. Чернов. Харків : Право, 2024. 212 с.
14. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
15. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС : монографія. Харків : Право, 2018. 528 с.
16. Основи права Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Харків : Право, 2018. 456 с.
17. Основи права Європейського Союзу: підручник / Л. І. Адашис та ін.; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
18. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. Р. А. Петрова. Харків : Право, 2024. 488 с.
19. Право Європейського Союзу: академічний курс: підручник : 2-ге вид., доповнене і виправлене / В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак, Ю. О. Волошин; за ред. В. І. Муравйова. Київ-Одеса : Фенікс, 2021. 436 с.

20. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк. Харків : Право, 2019. 500 с.
21. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
22. Право Європейського Союзу: Підручник. 2-ге видання / А. В. Хрідочкін, П. В. Макушев, О. В. Леонова. Херсон : Відавничий дім «Гельветика», 2014. 448 с.
23. Правові цінності Європейського Союзу : навч. посіб. / вікторія Тичина ; МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». – Харків : Право, 2023. – 116 с.
24. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право : підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Вид. 2-ге, допов. Харків : Право, 2025. 536 с.
25. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.
26. Сироїд Т. Міжнародне публічне право: навч. посібник. Київ.: Юрінком Інтер, 2025. 628 с.

Допоміжна література:

1. Будяченко О. Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 1. С. 114-122.
2. Дір І. Ю. Основні договори Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2024. Т. 1. № 81. С. 263-268.
3. Дір І. Ю. Основні інституції Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 3. № 82. С. 207-213.
4. Єгорова О. В., Рудік О. М. Трансформація ролі Європейського парламенту в політиці Європейського Союзу в історичній ретроспективі. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2025. Вип. 2 (66). С. 86-92.
5. Заставна О. П. Право Європейського Союзу в системі міжнародного права. *Галицькі студії: Юридичні науки.* 2024. № 5. С. 45-50.
6. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / під ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с.
7. Макеєва О. М. Права людини в системі базових європейських цінностей. *Юридичний вісник.* 2022. № 2 (63). С. 48-55.
8. Міжнародне право : словник-довідник / С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філяніна; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Харків : Юрайт, 2014. 408 с.
9. Морозов Я. І. Право Європейського Союзу як основа модернізації національного конституційного правопорядку для членства в ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2026. № 5. С. 56-61.
10. Передерій О. С. Право Європейського Союзу як чинник трансформації правових систем держав Європи: теоретико-правові аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2018. № 26. С. 29-33.
11. Перепьолкін С. М. Митне право Європейського Союзу: історія становлення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2021. № 3 (95). С. 38-48.
12. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях): навч.-довідк. посіб. / За заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 178 с.
13. Сироїд Т. Л. Правова основа політики Європейського Союзу в галузі безпеки: від витоків до сучасності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного*

університету внутрішніх справ. 2019. №3. С. 54-60.
14. Сироїд Т. Л. Роль Європейського Союзу в забезпеченні інтегрованого управління кордонами. *Форум Права*. 2023. Вип. 76 (3). С. 120–129.
15. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу. *Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph.* Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. Volume 2. 304 p. Pp. 129-144.
16. Сироїд Т., Фоміна Л. Правова основа Європейського Союзу щодо захисту правозахисників. *Ампаро. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці.* 2022. Т. 2. С. 94-101.
17. Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 4 С. 42-47.
18. Ховпун О. С., Домбровська О. В. Принципи права Європейського Союзу: сучасне визначення. *Право і суспільство.* 2022. № 5. С. 292-297.
19. Хрідочкін А. В. Юридична природа права. Європейського Союзу та його місце у системі сучасного міжнародного права. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 4. Ч. 3. С. 91-96.
20. Шамраєва В. М. Правові основи санкційної політики Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничій часопис.* 2022. № 4. С. 205-211.
21. Штефан А. Концепція Acquis Європейського Союзу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки».* 2025. Т. 12. № 1 (45). С. 314-320.
22. Шульга А. М., Передерій О. С., Григоренко Є. І. Чинники формування та трансформації правопорядку Європейського Союзу: теоретико-правовий аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право».* 2023. № 5. С. 69-76.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Access to European Union law. URL: https://eur-lex.europa.eu/.
2. Eureka: resource discovery service of the Libraries of the Council of the European Union. URL: https://consilium-eureka.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?vid=32CEU_INST:32CEU_VU1&lang=en.
3. European integration portal. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/
4. European Ombudsman. URL: https://www.ombudsman.europa.eu/en/home.
5. European Parliament Legislative Observatory. URL: https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en.
6. European Sources Online (ESO). URL: https://www.europeansources.info/.
7. Eurostat. URL https://ec.europa.eu/eurostat/.
8. Historical Archives of the European Union. URL: https://www.eui.eu/en/academic-units/historical-archives-of-the-european-union.
9. IPEX: the platform for EU interparliamentary exchange. URL: https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/.
10. Publications Office of the European Union. URL: https://op.europa.eu/en/home.
11. Europol. URL: https://www.europol.europa.eu/.
12. Офіційний сайт Європейського Союзу URL: https://european-union.europa.eu/index_en.